

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни «Економічна теорія»
Частина 2**

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни «Економічна теорія»
Частина 2**

Вінниця
ВНТУ
2019

Рекомендовано до друку Методичною радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 5 від 24.01.2019 р.)

Рецензенти:

В. В. Зянько, доктор економічних наук, професор

І. В. Шварц, кандидат економічних наук, доцент

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з вивчення дисципліни «Економічна теорія». Частина 2. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – 55 с.

Наведений в методичних вказівках комплекс містить інформаційний обсяг навчальної дисципліни, питання для самостійного опрацювання, типові задачі з розв'язком, завдання для самостійного розв'язування, тести, а також питання на залік та рекомендовану літературу і сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу студентами та надає можливість його самостійного опрацювання.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ».....	6
ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ.....	10
ТЕМА № 5. Витрати виробництва і прибуток.....	10
ТЕМА № 6. Доходи від використання ресурсів в ринковій економіці. Зайнятість і безробіття	20
ТЕМА № 7. Національна економіка. Економічна діяльність держави	29
ТЕМА № 8. Відтворення, економічне зростання та макроекономічна нестабільність.....	36
ТЕМА № 9. Світове господарство і міжнародні економічні відносини ..	41
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»	48
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ».....	52

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Економічна теорія» є оволодіння студентами знаннями з економічної теорії на основі системного вивчення економічних категорій та законів, що дасть можливість формувати наукові уявлення щодо змісту, структури та особливостей функціонування економічної системи.

У результаті виконання самостійних завдань студент повинен:

– **знати:** зміст основних термінів, понять і категорій економічної теорії; суті, типів та основних елементів економічних систем; форм і видів власності; форм організації суспільного виробництва; закономірності функціонування ринкової системи та її елементів; аспекти сучасного підприємництва, витрати виробництва та прибуток підприємства; основні форми доходів власників економічних ресурсів; суть та причини інфляції й безробіття; структуру та особливості національної економіки; методи державного регулювання ринкової економіки; сутність та призначення банківської, фінансової та податкової систем держави; механізми зовнішньої політики; основні моделі економічного зростання; теоретичні засади міжнародного співробітництва;

– **вміти:** володіти категоріальним апаратом та методологією дослідження; аналізувати особливості розвитку та становлення економічних відносин між людьми у процесі господарської діяльності; аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ при обмежених ресурсах; застосовувати діалектичні методи економічного аналізу при дослідженні елементів ринкового механізму; аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, податкової системи та державного регулювання; оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

Самостійна робота студентів – це:

– підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних тощо);
– виконання завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
– робота над окремими питаннями з тем, які містить навчальна дисципліна, і які згідно з робочою навчальною програмою винесені на самостійне опрацювання студентів;

– підготовка до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт;

– виконання курсової роботи та завдань, передбачених програмою практики.

СРС складається з завдань для самостійного розв'язування, питань для самостійного опрацювання та тестових завдань для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах.

На самостійне опрацювання студентів виносяться навчальні матеріали:

- за рівнем складності доступні для самостійного вивчення;
- що розширюють, доповнюють, деталізують знання основ, викладачів в базовому курсі;
- аналогічні вивченим, побудовані на принципах, вже розглянутих у попередніх темах;
- спрямовані на формування навичок та стійких знань: задачі, тести, питання для самоперевірки;

Основною формою контролю та оцінювання самостійної роботи студентів є проведення контрольних заходів (поточний та підсумковий контроль). Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль передбачає семестровий контроль.

Контроль СРС здійснюється залежно від виду самостійної роботи і передбачає такі форми: тестування; контрольні питання після кожної лекції; співбесіда; захист курсових робіт; колоквиуми; звіти з виконання практичних робіт; інші форми.

Форми самостійної роботи студентів, форми контролю та звітність

Види та форми самостійної роботи студентів	Форми контролю та звітності
1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, конспектів лекцій тощо	1. Активна участь в різних видах аудиторних занять
2. Підготовка до практичних занять	2. Активна участь у практичних заняттях
3. Підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю	3. Написання контрольної роботи тощо
4. Підготовка курсової роботи	4. Захист курсової роботи

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

ТЕМА № 1. Вступ. Економічна теорія: предмет, методи, функції

Основні етапи розвитку економічної теорії. Предмет економічної теорії та його інтерпретація в різних школах. Характеристика основних шкіл та течій економічної думки: меркантилізм, фізіократична школа, класична політична економія, критичний напрям політичної економії, марксистська економічна теорія, маржиналізм, історична школа, теорія імперіалізму, кейнсіанство, неолібералізм, неоконсерватизм, інституціоналізм. Місце економічних знань у житті людини. Функції економічної теорії. Методи пізнання та дослідження економічних явищ. Роль економічної теорії у розвитку суспільства.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12].

Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва. Теорія товару і грошей

Економічні потреби суспільства. Ієрархія економічних потреб. Безмежність потреб. Закон зростання потреб. Механізм дії закону зростання потреб. Споживчі блага. Споживче благо як засіб задоволення потреб. Економічні інтереси, їх взаємозв'язок з потребами, споживанням і виробництвом.

Форми організації суспільного виробництва. Закономірності розвитку та прогрес суспільного виробництва. Виробництво як суспільний процес (виробництво, розподіл, обмін та споживання). Фактори виробництва (економічні ресурси) та їх види. Крива виробничих можливостей. Структура і форми суспільного виробництва. Умови та причини виникнення товарного виробництва. Характерні риси товарного виробництва.

Товар і його властивості. Товар. Властивості товару. Споживна вартість. Вартість. Мінова вартість. Корисність. Цінність. Рідкість. Величина вартості товару. Продуктивність та інтенсивність праці та їх вплив на формування вартості.

Гроші як категорія товарного виробництва. Виникнення, суть та функції грошей. Еволюція грошових відносин. Види грошей. Закон грошового обігу. Грошова система та її елементи. Причини інфляції. Види та наслідки інфляції. Інфляція та забезпечення стабільності купівельної спроможності грошової одиниці.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 20].

Тема № 3. Типи економічних систем. Ринкова система та закономірності її функціонування

Типи економічних систем та критерії їх класифікації. Командно-адміністративна система. Ринкова система. Система економічних відносин. Організаційно-економічні та соціально-економічні відносини. Відносини власності. Економічний зміст і право власності. Типи (види) власності.

Суть ринку й об'єктивні умови його функціонування. Функції ринку. Класифікація ринків і їх загальні ознаки. Об'єкти ринкових відносин і структура ринку. Ринок споживчих товарів і послуг. Споживчий ринок та розвиток виробництва. Ринки виробничих ресурсів: засобів виробництва, землі і робочої сили.

Попит та пропозиція товарів. Попит та його фактори. Закон попиту. Крива попиту. Залежність попиту від ціни. Теорія раціональної поведінки споживача. Крива байдужості. Бюджетна лінія. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Залежність пропозиції від цін. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага і механізм її досягнення.

Поняття еластичності. Цінова еластичність попиту. Перехресна еластичність попиту. Товари-субститути та товари-комплементи. Цінова еластичність пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції.

Поняття інфраструктури ринку. Інфраструктура товарного ринку. Суть, функції та місце сфери обігу в ринковій економіці. Товарна біржа. Інфраструктура фінансового ринку. Фондова біржа. Інвестиційні кампанії. Довірчі товариства. Інфраструктура ринку праці.

Конкуренція та її функції. Види економічної конкуренції. Методи конкуренції. Цінова та нецінова конкуренція. Моделі ринку та їх характерні ознаки. Антимонопольне законодавство.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 21].

Тема № 4. Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві

Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві. Суть підприємництва. Форми, функції, принципи підприємництва. Роль підприємництва. Підприємство як основна форма господарювання. Види та організаційно-правові форми підприємств. Види діяльності підприємства. Господарські товариства та їх види. Засади нормативно-правового регулювання підприємництва в Україні. Ресурси підприємства. Капітал підприємства: суть, структура, оборот та кругообіг.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17].

Тема № 5. Витрати виробництва і прибуток

Суть витрат виробництва. Економічні витрати та їх специфіка. Види витрат: зовнішні і внутрішні; постійні і змінні; витрати в короткостроко-

вому та довгостроковому періоді; граничні витрати; валові та сукупні витрати. Собівартість, її структура і значення.

Прибуток, його суть і структура. Функції прибутку. Норма прибутку і чинники, що її визначають. Види прибутку. Чистий прибуток і його джерела. Ціна виробництва та її структура. Показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають. Резерви зростання прибутку підприємства. Використання чистого прибутку підприємства.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,8, 13, 14, 15, 16, 17].

Тема № 6. Доходи від використання ресурсів в ринковій економіці. Зайнятість і безробіття

Основні форми доходів власників економічних ресурсів. Капітал і наймана праця. Робоча сила, її вартість та споживна вартість. Особливості заробітної плати як винагороди за труд. Фактори, які визначають заробітну плату. Номінальна і реальна заробітна плата. Сучасні системи оплати праці. Регулювання заробітної плати. Рента як доход від природних ресурсів.

Суть зайнятості та її форми. Ефективність зайнятості. Неповна зайнятість і безробіття. Безробіття, його причини, типи та наслідки. Розрахунок рівня безробіття. Рівень життя і його показники. Державне регулювання зайнятості. Сучасний стан соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи розвитку.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 15, 16, 17, 20, 21].

Тема № 7. Національна економіка. Економічна діяльність держави

Національна економіка: суть, структура і особливості. Система національних рахунків. Валовий внутрішній продукт, його складові та різні способи обчислення. Номінальний та реальний ВВП. Валовий національний продукт. Національний доход та національне багатство.

Економічна діяльність держави. Система саморегулювання економіки. Необхідність і методи державного регулювання ринкової економіки. Форми та методи державного регулювання.

Сучасна банківська система та її рівні. Функції Національного банку України. Функції комерційних банків. Операції банків. Прибуток банку. Суть кредиту. Види кредиту. Принципи кредитування. Види відсоткових ставок. Номінальні і реальні відсоткові ставки. Вплив кредиту на економічні процеси.

Фінансова система: зміст, структура та функції фінансів. Бюджетна система. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг.

Податкова система та податкова політика. Суть податків. Види податків. Принципи оподаткування.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14].

Тема № 8. Відтворення, економічне зростання та макроекономічна нестабільність

Відтворення та економічне зростання. Суть відтворення та його види. Модель кругообігу ресурсів, продуктів та доходу. Економічне зростання, його суть, типи, фактори і джерела. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання.

Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Циклічність розвитку економіки. Класифікація економічних циклів. Теорії циклічних коливань.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14].

Тема № 9. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Суть і етапи розвитку світового господарства. Нерівномірність розвитку економіки окремих регіонів і країн світу. Основні характеристики світової економіки і стратегія сучасного економічного розвитку. Україна і світова економіка.

Система міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля: форми, структура, напрями. Протекціонізм і вільна торгівля. Вільні економічні зони. Міжнародний поділ праці. Міграція робочої сили. Міжнародний рух капіталів і закономірності його розвитку. Міжнародні валютні відносини. Міжнародна економічна інтеграція. Міжнародні економічні організації: МВФ, МБРР, ЄС та їх роль у розвитку світової економіки. Основні форми міжнародного співробітництва України.

Глобалізація та соціально-економічні зміни. Причини виникнення глобалізації. Суть і класифікація глобальних проблем. Проблема негативних ефектів глобалізації. Глобальна екологічна проблема.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14].

ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

ТЕМА № 5. Витрати виробництва і прибуток

Питання для самостійного опрацювання

1. Види витрат: зовнішні і внутрішні; постійні і змінні; витрати в короткостроковому та довгостроковому періоді; граничні витрати; валові та сукупні витрати.
2. Основні фактори зниження витрат виробництва.
3. Резерви зростання прибутку підприємства.
4. Використання чистого прибутку підприємства.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 5.1. На виробничому підприємстві виготовляють вироби, на виготовлення одного виробу витрачається 60 кг основних матеріалів, закупівельна ціна яких становить 2500 грн/т. Зворотні відходи металу складають 30 % від його маси. Ціна відходів 200 грн/т. Основна зарплата в розрахунку на одиницю продукції дорівнює 300 грн, додаткова зарплата – 10 %, єдиний соціальний внесок – 22 %. Загальновиробничі витрати становлять 120 %. Адміністративні витрати передбачаються в розмірі 5 %, витрати на збут – 2%. Визначити повну собівартість виробу.

Розв'язання

Вартість матеріалів:

$$M = 60 \cdot 2500 / 1000 = 150 \text{ (грн).}$$

Зворотні відходи:

$$B = 60 \cdot 0,3 \cdot 200 / 1000 = 3,6 \text{ (грн).}$$

Додаткова зарплата:

$$\text{ДЗП} = 300 \cdot 10 / 100 = 30 \text{ (грн).}$$

Єдиний соціальний внесок:

$$\text{ЄСВ} = (300 + 30) \cdot 22 / 100 = 72,6 \text{ (грн).}$$

Загальновиробничі витрати:

$$\text{ЗВ} = 300 \cdot 120 / 100 = 360 \text{ (грн).}$$

Виробнича собівартість:

$$\text{ВС} = 150 - 3,6 + 300 + 30 + 72,6 + 360 = 909 \text{ (грн).}$$

Адміністративні витрати:

$$\text{АВ} = 909 \cdot 5 / 100 = 45,45 \text{ (грн).}$$

Витрати на збут:

$$\text{ВЗ} = 909 \cdot 2 / 100 = 18,18 \text{ (грн).}$$

Повна собівартість:

$$\text{ПС} = 909 + 45,45 + 18,18 = 972,63 \text{ (грн).}$$

Приклад 5.2. Розрахувати повну собівартість виробу, якщо витрати на основні матеріали – 200 грн, напівфабрикати зі сторони – 260 грн, пали-

во та енергію – 80 грн, основну заробітну плату робітників – 400 грн, додаткову заробітну плату – 10 %, єдиний соціальний внесок – 22 %. ВУЕО – 80 %, загальновиробничі витрати – 160 %. Адміністративні витрати – 5 %, витрати на збут становлять 2 % від виробничої собівартості.

Розв'язання

Складемо розрахункову таблицю:

Статті калькуляції	Розрахунок	Сума, грн
1. Основні матеріали	+	200
2. Напівфабрикати	+	260
3. Паливо та енергія	+	80
4. Основна зарплата робітників	+	400
5. Додаткова зарплата робітників	$400 \cdot 0,10$	40
6. Єдиний соціальний внесок	$(400+40) \cdot 0,22$	96,8
7. ВУЕО	$400 \cdot 1,2$	480
8. Загальновиробничі витрати	$400 \cdot 1,5$	600
Виробнича собівартість	$200+260+80+400+40+96,8+480+600$	2156,8
10. Адміністративні витрати	$2156,8 \cdot 0,05$	107,84
11. Витрати на збут	$2156,8 \cdot 0,02$	64,7
Повна собівартість	$2156,8+107,84+64,7$	2329,34

Приклад 5.3. Визначте річну норму прибутку, якщо витрати підприємця на виробництво реалізованого за рік товару становлять 1200 тис. грн, а прибуток 24 тис. грн.

Розв'язання

Норма прибутку визначається за формулою:

$$p' = \frac{P}{v} \cdot 100\%, \quad (5.1)$$

де p – сума прибутку, тис. грн;

v – витрати виробництва, тис. грн.

$$p' = \frac{24}{1200} \cdot 100\% = 2\%.$$

Приклад 5.4. Визначте прибуток фірми, якщо валовий дохід дорівнює 50000 грн. Собівартість продукції – 35000 грн.

Розв'язання

Прибуток фірми можна визначити як різницю між валовим доходом і собівартістю продукції:

$$\Pi = ВД - С, \quad (5.2)$$

де $ВД$ – валовий дохід;

$С$ – собівартість.

$$\Pi = 50000 - 35000 = 15000 \text{ (грн).}$$

Завдання для самостійного виконання

Завдання 5.1. Визначте річну норму прибутку, якщо витрати підприємця на виробництво реалізованого за рік товару становлять 2400 тис. грн, а прибуток 564 тис. грн.

Завдання 5.2. Визначте прибуток фірми, якщо валовий дохід дорівнює 200000 грн. Собівартість продукції – 140000 грн.

Завдання 5.3. Підприємство виплачує 300 тис. грн. од. у місяць за оренду обладнання і 200 тис. грн заробітної плати, при цьому воно використовує таку кількість праці та капіталу, що їх граничні продукти відповідно дорівнюють 0,5 та 1. Чи використовує підприємство оптимальне сполучення факторів виробництва з точки зору максимізації прибутку?

Завдання 5.4. Розрахуйте виробничу собівартість виробу. На виріб витрачається 4 кг основного матеріалу по 120 грн за кг, відходи становлять 12 %, ціна відходів 50 грн за кг, середній розряд робіт і робітників – 5, додаткова заробітна плата основних робітників – 12 %, єдиний соціальний внесок – 22 %, витрати на утримання і експлуатацію обладнання – 160 %, загальновиробничі витрати – 200 %. Витрати на технологічне паливо – 150 грн, годинна тарифна ставка – 25 грн, адміністративні витрати – 7 %, витрати на збут – 5 %, норма часу на виготовлення виробу – 2 нормо-години.

Завдання 5.5. Розрахувати повну собівартість продукції, якщо витрати на сировину та основні матеріали становлять 150 грн, напівфабрикати – 60 грн, витрати на паливо та енергію – 80 грн, основна заробітна плата основних робітників – 300 грн, додаткова заробітна плата – 12 %, єдиний соціальний внесок – 22 %. Річні витрати на утримання та експлуатацію обладнання становлять 200 тис. грн, загальновиробничі витрати – 360 тис. грн, основна заробітна плата виробничих робітників – 100 тис. грн на рік. Адміністративні витрати – 4 %, витрати на збут – 2 %.

Завдання 5.6. Визначити виробничу собівартість виробу за такими даними: витрати на матеріали становлять 70 грн; зарплата за виготовлення деталі – 50 грн; єдиний соціальний внесок – 22 %; витрати на утримання і експлуатацію обладнання – 100 %; загальновиробничі витрати – 160 %; адміністративні витрати – 6 %; витрати на збут – 3 %.

Завдання 5.7. Розрахувати повну собівартість виробу, виходячи з такої інформації. За попередніми розрахунками витрати конструкційних матеріалів на одиницю виробу мають становити: сталі 3,2 кг, бронзи 0,8 кг. Закупівельна ціна цих матеріалів дорівнює відповідно 5000 і 40000 грн за 1 тонну. Основна зарплата виробничих робітників становитиме 800 грн, додаткова зарплата виробничих робітників – 12 %, єдиний соціальний внесок – 22 %. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування очікуються в розмірі – 90 % і загальновиробничі витрати – 60 %. Адміністративні витрати – 7 %, витрати на збут – 5 %.

Завдання 5.8. Визначити виробничу та повну собівартість виробу, якщо норма витрат сировини на 1 виріб – 25 кг, ціна за 1 тонну – 7000 грн.

Відходи становлять 2,5 кг і реалізуються за ціною 1200 грн за тонну. Основна заробітна плата виробничих робітників на одну деталь – 500 грн, додаткова заробітна плата – 10 %, єдиний соціальний внесок – 22 %. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування – 240 %, загальновиробничі витрати – 120 %, адміністративні витрати – 5 %, витрати на збут – 3.

Тести

1. Матеріальне виробництво:

а) безпосередньо пов'язане з виготовленням продукту чи наданням послуг матеріального змісту;

б) охоплює всіх зайнятих суспільно-корисною працею;

в) охоплює житлово-комунальне господарство, сферу побутового обслуговування населення, освіту, медицину, культуру і мистецтво;

г) це економічна діяльність, яка обслуговує і підтримує основне виробництво.

2. Нематеріальне виробництво:

а) безпосередньо пов'язане із створенням матеріальних благ;

б) охоплює освіту, культуру, медицину і громадське харчування;

в) це матеріально-технічне постачання, зв'язок і транспортне обслуговування підприємств;

г) правильної відповіді немає.

3. Невиробнича сфера охоплює:

а) побутово-житлове обслуговування населення;

б) освіту, культуру, науку і медицину;

в) апарат державного управління, силові відомства країни, партії;

г) виробничу і соціальну інфраструктуру.

4. Соціально-культурна діяльність відноситься до:

а) невинробничої сфери;

б) матеріального виробництва;

в) нематеріального виробництва;

г) зайнятості людей в позаробочий час.

5. Крива виробничих можливостей показує різні комбінації двох продуктів при:

а) неповному використанні трудових ресурсів;

б) повному використанні всіх наявних ресурсів і незмінної технології;

в) зміні кількості застосованих ресурсів.

6. Розмежуйте засоби і предмети праці:

а) інструменти, механізми, машини, автомати;

б) корисні копалини, надані природою;

в) труби, посудини, бочки, цистерни;

г) будинки, дороги, канали;

д) сировина, що надходить у подальшу обробку.

7. Крива виробничих можливостей відображає:
- а) зростання витрат виробництва;
  - б) зниження вартості одиниці продукції;
  - в) збільшення альтернативних витрат кожної наступної одиниці продукції;
  - г) скорочення витрат виробництва.
8. Виробничі відносини – це:
- а) використання ресурсів;
  - б) етичні, моральні взаємозв'язки і відносини між людьми;
  - в) відносини виробництва, розподілу, обміну і споживання;
  - г) взаємодія людини з засобами виробництва.
9. Робоча сила являє собою:
- а) трудову діяльність;
  - б) засіб виробництва благ;
  - в) стан духу людини;
  - г) сукупність здібностей людини для трудової діяльності.
10. Предметом праці є:
- а) засіб, за допомогою якого виробляється продукт;
  - б) те, на що спрямовано працю і з чого в результаті виробляється продукт праці;
  - в) сукупність матеріальних ресурсів;
  - г) продукт процесу виробництва.
11. До засобів праці відноситься все те:
- а) з чого виробляється продукт праці;
  - б) на що спрямовано людську працю;
  - в) за допомогою чого людина впливає на предмет праці;
  - г) чим володіє людина.
12. Головною продуктивною силою є:
- а) засоби виробництва;
  - б) людина і засоби праці;
  - в) людина;
  - г) предмети і засоби праці.
13. Уся сукупність вироблених продуктів праці розподіляється на:
- а) засоби виробництва і предмети споживання;
  - б) предмети праці і засоби праці;
  - в) предмети праці і продукти праці;
  - г) робочу силу і засоби праці.
14. Кожна точка кривої виробничих можливостей характеризує:
- а) мінімальний обсяг випуску продуктів;
  - б) максимальний обсяг випуску продуктів;
  - в) кращі комбінації випуску продуктів;
  - г) альтернативні комбінації товарів при заданій кількості ресурсів.

15. Природний поділ праці – це відокремлення видів трудової діяльності, обумовлене:

- а) природою використаних засобів виробництва;
- б) сформованими економічними відносинами,
- в) природно-кліматичними факторами;
- г) статеві-віковою структурою працівників.

16. Технічний поділ праці визначається:

- а) одержанням економічних вигод;
- б) природою використаних засобів виробництва;
- в) відокремленням трудової діяльності за статеві-віковою ознакою;
- г) необхідністю удосконалювання техніки.

17. Суспільний поділ праці впливає з:

- а) природно-кліматичних умов виробництва;
- б) статеві-вікової структури населення;
- в) технічних параметрів використовуваної техніки;
- г) економічної зацікавленості господарських суб'єктів.

18. До територіального поділу праці не відноситься:

- а) районний поділ праці;
- б) регіональний поділ праці;
- в) міжнародний поділ праці;
- г) галузева диференціація.

19. Поділ праці викликає зростання:

- а) інтенсивності праці;
- б) продуктивності праці;
- в) витрат виробництва;
- г) вартості одиниці продукції.

20. До кожної з позначених цифрами характеристик поділу праці підберіть відповідне йому поняття (1 – загальний, 2 – частковий, 3 – одиничний):

- а) відокремлення великих сфер господарської діяльності, що характеризуються специфікою формування продукту;
- б) відокремлення окремих галузей суспільного виробництва;
- в) відокремлення окремих виробництв і технологічних стадій у рамках підприємства.

21. Ефективність суспільного виробництва означає:

- а) створення великої кількості високоякісних товарів для людей;
- б) досягнення найбільших результатів за найменших витрат ресурсів;
- в) випуск конкурентоспроможної продукції для ринку;
- г) сучасний рівень технологічного забезпечення виробництва.

22. Економічна ефективність виражає:

- а) результативність (показники) господарської діяльності;
- б) структуру виробничих потреб підприємства;
- в) собівартість продукції виробництва;

г) підвищення добробуту і якості життя всього населення.

23. Соціальна ефективність полягає у відповідності:

- а) мети і засобів її досягнення на підприємстві;
- б) господарської діяльності особистим потребам і цілям суспільства;
- в) отриманих результатів потребам розвитку виробництва;
- г) соціально-економічної політики держави потребам суспільства.

24. Продуктивність праці вимірюється:

- а) обсягом основних фондів у вартісному вираженні на одного працівника;
- б) відношенням вартості продукції до виробничих фондів;
- в) кількістю продукції, виробленої працівником за одиницю робочого часу;
- г) кількістю робочого часу, витраченого працівником на підприємстві.

25. Результативність використання виробничих фондів характеризується показником:

- а) кількості виробленої продукції;
- б) наявності фондів у розрахунку на одиницю продукції;
- в) відношенням вартості продукції до вартості виробничих фондів;
- г) отриманого підприємством прибутку.

26. Яке з наступних тверджень, що відносяться до кривої короткострокових граничних витрат, є неправильним?

- а) граничні витрати дорівнюють середнім витратам, коли середні витрати набувають мінімального значення;
- б) коли середні витрати скорочуються, граничні витрати виявляються менше за середні витрати;
- в) граничні витрати більші за середні витрати у тому випадку, коли обсяг продукції, що випускається, більший за оптимальний;
- г) на величину граничних витрат не впливає зміна цін на фактори виробництва;
- д) граничні витрати не залежать від постійних витрат.

27. У короткостроковому періоді фірма, яка максимізує прибуток, припинить виробництво, якщо виявиться, що:

- а) ціна менша за мінімальні середні загальні витрати;
- б) нормальний прибуток нижчий за середньогалузевий;
- в) загальний дохід менший за загальні витрати;
- г) загальний дохід менший за загальні змінні витрати;
- д) середні змінні витрати менші, ніж ціна.

28. Витрати, які не залежать від величини обсягу продукції, мають назву:

- а) постійні;
- б) загальні;
- в) економічні;
- г) бухгалтерські.

29. Валовий прибуток є підсумком:

- а) додавання виторгу і витрат;
- б) відношення витрат до виторгу;
- в) додавання всіх витрат;
- г) вирахування витрат з виторгу.

30. Із переліку елементів капіталу вкажіть ті, що відносяться до основного капіталу:

- а) сировина і матеріали;
- б) машини й устаткування;
- в) заробітна плата;
- г) енергія.

31. Що таке оборотний капітал:

- а) та частина капіталу в товарній формі, яка переносить свою вартість на продукт впродовж одного кругообігу з терміном менше року;
- б) та частина капіталу в товарній формі, яка переносить свою вартість на продукт впродовж декількох кругообігів з терміном більше року;
- в) немає правильної відповіді;
- г) всі відповіді правильні?

32. Що не відноситься до цінних паперів:

- а) зобов'язання держави;
- б) акції;
- в) вексель;
- г) немає правильної відповіді?

33. Як Ви розумієте фізичний знос капіталу:

- а) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок продуктивного використання або невикористання взагалі;
- б) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок появи продуктивнішого капіталу ;
- в) втрати капіталом своєї споживчої вартості унаслідок появи дешевшого капіталу;
- г) немає правильної відповіді?

34. Що таке амортизація капіталу:

- а) перенесення на продукт або послугу вартості оборотного капіталу;
- б) перенесення на продукт або послугу вартості зносу основного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
- в) перенесення на продукт або послугу вартості зносу змінного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
- г) всі відповіді правильні?

35. Економічний прибуток:

- а) більший за бухгалтерський.
- б) менший за бухгалтерський.
- в) дорівнює бухгалтерському.
- г) будь-що з наведеного залежно від ситуації.

36. Постійні витрати фірми – це:

- а) видатки на ресурси за цінами, які діяли на момент їх придбання.
- б) мінімальні витрати виробництва будь-якого обсягу продукції за найбільш сприятливих умов виробництва.
- в) витрати, які має фірма навіть у тому випадку, коли продукція не виробляється.
- г) неявні витрати.

37. Прибуток – це:

- а) виручка від підприємницької діяльності за вирахуванням матеріальних і прирівняних до них витрат;
- б) частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність;
- в) виручка від підприємницької діяльності;
- г) дохід підприємства.

38. Прибуток як основний результативний показник діяльності підприємства характеризує:

- а) винагороду за підприємницьку діяльність;
- б) розмір монопольного доходу;
- в) ефективність використання всього ресурсного потенціалу підприємства;
- г) дохід, що отримується за сприятливих умов функціонування.

39. Основною умовою одержання підприємством певної суми прибутку є:

- а) перевищення доходів над витратами;
- б) здійснення господарської діяльності в певному обсязі;
- в) задоволення попиту;
- г) усі відповіді неправильні.

40 Чистий прибуток підприємства відрізняється від прибутку від звичайної діяльності на величину:

- а) процентів за довгострокові кредити;
- б) податку на прибуток;
- в) алгебраїчної суми надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податку на надзвичайний прибуток;
- г) витрат на виконання позареалізаційних операцій.

41. Прибуток від операційної діяльності – це:

- а) виручка від реалізації продукції;
- б) грошове вираження вартості товару;
- в) різниця між обсягом реалізованої продукції у вартісному вираженні (без ПДВ та акцизу) та її повною собівартістю;
- г) чистий прибуток підприємства.

42. Прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства, не може бути використаним на:

- а) розвиток підприємства;

- б) стимулювання праці робітників підприємства;
- в) оплату поточних витрат підприємства;
- г) виплату дивідендів за цінними паперами.

43. Рентабельність – це:

- а) частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства;
- б) відносний показник ефективності діяльності підприємства;
- в) різниця між виручкою та прямими витратами;
- г) відношення валових витрат на виробництво до обсягу товарної продукції.

44. Рентабельність підприємства – це:

- а) одержуваний підприємством прибуток;
- б) відносна дохідність або прибутковість, що вимірюється у відсотках до витрат коштів або капіталу;
- в) відношення прибутку до середньої вартості основних фондів та оборотних засобів;
- г) прибуток на 1 грн обсягу реалізованої продукції.

45. Ефективність – це відношення:

- а) результату до витрат;
- б) ресурсів до витрат;
- в) витрат до ресурсів;
- г) результату до ресурсів;
- д) правильні відповіді а) і г).

46. За наслідками отриманих результатів виділяють ефективність:

- а) економічну, соціальну;
- б) реальну, розрахункову, умовну;
- в) первісну, мультиплікативну;
- г) абсолютну, порівняльну.

47. Метою групування витрат за калькуляційними статтями є:

- а) визначення потреби в поточних витратах;
- б) визначення собівартості одиниці виробу;
- в) визначення структури собівартості виробленої продукції;
- г) визначення пайової участі у витратах на виробництво одиниці продукції;
- д) розробка плану зниження собівартості.

ТЕМА № 6. Доходи від використання ресурсів в ринковій економіці. Зайнятість і безробіття

Питання для самостійного опрацювання

1. Що таке додаткова вартість? Чи існує вона в сучасних умовах?
2. Механізм формування доходів населення у ринковій економіці. Нерівність доходів.
3. Регулювання заробітної плати.
4. Рента як доход від природних ресурсів.
5. Державне регулювання зайнятості. Сучасний стан соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи розвитку.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 6.1. Вартість постійного капіталу 80 тис. грн, змінного – 40 тис. грн. Внаслідок несприятливих погодних умов ціни на сировину зросли, що зумовило збільшення постійного капіталу «С» на 10 тис. грн, в той же час зарплата знизилась, що призвело до зменшення змінного капіталу на 10 тис. грн. Визначити, як змінилось співвідношення між постійним і змінним капіталом та розмір зростання органічної будови капіталу.

Розв'язання

Органічна структура капіталу характеризує відношення постійного капіталу до змінного за вартістю, тобто відношення між масою засобів виробництва й робочою силою, яка приводить її у рух.

Органічна будова капіталу за первинних умов дорівнює:

$$\text{ОБК}_0 = 80 / 40 = 2.$$

Внаслідок несприятливих погодних умов ціни на сировину зросли, що зумовило збільшення постійного капіталу, величина якого дорівнюватиме:

$$C_1 = 80 + 10 = 90 \text{ (тис. грн)}.$$

Зниження зарплати призвело до зменшення змінного капіталу, величина якого дорівнюватиме:

$$V_1 = 40 - 10 = 30 \text{ (тис. грн)}.$$

Отже, за нових умов органічна будова капіталу дорівнюватиме:

$$\text{ОБК}_1 = 90 / 30 = 3.$$

Таким чином, співвідношення між постійним і змінним капіталом зросло, тобто можна вважати, що відбулося зростання органічної будови капіталу.

Приклад 6.2. На початок квітня 2000 року фактичне безробіття становило 3,5 млн. чол., працездатне населення країни – 22 млн. чол. Розрахуйте рівень безробіття.

Розв'язання

Рівень безробіття в країні розраховується як відношення кількості безробітних до працездатного населення, виражене в процентах.

$$P_{\phi} = \frac{\Phi B}{ПН} \cdot 100 \%, \quad (6.1)$$

де ΦB – фактичне безробіття в країні, млн. чол.;

$ПН$ – працездатне населення, млн. чол.

$$P_{\phi} = \frac{3,5}{22} \cdot 100 \% = 15,9 \%.$$

Приклад 6.3. Необхідно визначити річну масу додаткової вартості, якщо: норма додаткової вартості = 100 %, авансовий капітал = 1 млн. грн, а кількість оборотів капіталу на рік = 8.

Органічна побудова капіталу $c / v = 8 / 1$.

Розв'язання

Річна маса додаткової вартості може бути визначена за формулою:

$$M = m' \cdot V, \quad (6.2)$$

де m' – норма додаткової вартості;

V – загальна сума змінного капіталу.

Авансовий капітал складається з постійного і змінного капіталу:

$$K = c + v, \quad (6.3)$$

де c – постійний капітал;

v – змінний капітал.

Таким чином, змінний капітал можемо визначити як:

$$v = K - c.$$

За рік авансовий капітал робить 8 оборотів і загальна сума авансового капіталу за рік буде становити:

$$K = 1 \cdot 8 = 8 \text{ (млн. грн).}$$

Враховуючи органічну побудову авансового капіталу, можемо визначити, що

$$c = 8 v$$

$$K = 8 v + v$$

$$K = 9 v$$

$$V = K / 9 = 8 / 9 = 0,889 \text{ (млн. грн).}$$

Річна маса додаткової вартості становить:

$$M = \frac{100}{100} \cdot 0,889 = 0,889 \text{ (млн. грн).}$$

Приклад 6.4. Розрахуйте, яку ренту принесла ділянка землі, котра була продана за 70000 грн, а банківський процент становив 9 %.

Розв'язання

Ренту можна визначити за формулою:

$$R = \frac{Ц_z \cdot S}{100}, \quad (6.4)$$

де $Ц_z$ – ціна землі;

S – норма позичкового процента.

Таким чином, величина ренти, яку принесла ділянка землі дорівнює:

$$R = \frac{70000 \cdot 9}{100} = 6300 \text{ (грн)}.$$

Приклад 6.5. Розрахувати згідно із законом Оукена втрати реального ВВП внаслідок циклічного безробіття за таких умов: циклічне безробіття = 2 %; фактичний номінальний ВВП = 120 млн. грн; індекс цін – 120 %.

Розв'язання

Відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП можна визначити за формулою:

$$B = (PB_{\phi} - PB_n) \cdot 2,5, \quad (6.5)$$

де B – відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП (у відсотках);

PB_{ϕ} і PB_n – рівень відповідно фактичного і природного безробіття, різниця фактичного і природного безробіття дорівнює циклічному безробіттю;

2,5 – число Оукена.

Відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП буде становити:

$$B = 2 \cdot 2,5 = 5 \ %.$$

Величина потенційного ВВП може бути визначена за формулою:

$$ВВП_n = \frac{ВВП_{\phi} \cdot 100}{I_u \cdot (100 - B)}, \quad (6.6)$$

де $ВВП_{\phi}$ – фактичний номінальний ВВП;

I_u – індекс цін.

Величина потенційного ВВП буде становити:

$$ВВП_n = \frac{120 \cdot 100}{1,2 \cdot (100 - 5)} = 105,3 \text{ (млн. грн)}.$$

Втрати економіки від циклічного безробіття будуть дорівнювати різниці між потенційним і фактичним ВВП:

$$Вт = ВВП_n - ВВП_{\phi} = 105,3 - 120 / 1,2 = 5,3 \text{ (млн. грн)}.$$

Приклад 6.6. Розрахувати згідно із законом Оукена відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП за таких умов: фактичне безробіття – 8 %; фрикційне безробіття – 2 %; структурне безробіття – 4 %.

Розв'язання

Природне безробіття дорівнює сумі фрикційного і структурного безробіття

$$PB_n = 2 + 4 = 6 \ %.$$

Згідно з законом Оукена відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП можна визначити за формулою (6.5):

$$B = (8 - 6) \cdot 2,5 = 5 \ %.$$

Завдання для самостійного виконання

Завдання 6.1. Вартість постійного капіталу 1000 тис. грн, змінного – 500 тис. грн. Внаслідок несприятливих погодних умов ціни на сировину зросли, що зумовило збільшення постійного капіталу «С» на 180 тис. грн, в той же час зарплата знизилась, що призвело до зменшення змінного капіталу на 30 тис. грн. Визначити, як змінилось співвідношення між постійним і змінним капіталом та розмір зростання органічної будови капіталу.

Завдання 6.2. На початок квітня 2019 року фактичне безробіття становило 5 млн. чол., працездатне населення країни – 18 млн. чол. Розрахуйте рівень безробіття.

Завдання 6.3. Необхідно визначити річну масу додаткової вартості, якщо: норма додаткової вартості – 100 %, авансовий капітал – 3 млн. грн, а кількість оборотів капіталу на рік – 6.

Органічна будова капіталу $c / v = 5 / 1$.

Завдання 6.4. Розрахуйте, яку ренту принесла ділянка землі, яка була продана за 850000 грн, а банківський процент становив 14 %.

Завдання 6.5. Розрахуйте згідно із законом Оукена втрати реального ВВП внаслідок циклічного безробіття за таких умов: циклічне безробіття – 4 %; фактичний номінальний ВВП = 200 млн. грн; індекс цін – 107 %.

Завдання 6.6. Розрахуйте згідно із законом Оукена відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП за таких умов: фактичне безробіття – 10 %; фрикційне безробіття – 3 %; структурне безробіття – 4 %.

Тести

1. Доход – це:
  - а) заробітна плата, яку отримав робітник за певний період;
  - б) обсяг грошових надходжень за певний період;
  - в) грошові надходження робітників та підприємців, отримані ними за певний період;
  - г) заробітна плата та інші грошові надходження, отримані робітником за рік.
2. Крива Лоренца показує;
  - а) ступінь нерівності у розподілі суспільних доходів;
  - б) ступінь диференціації доходів працівників різних галузей;
  - в) залежність між розміром доходу та рівнем споживання;
  - г) залежність між кількістю членів сім'ї та загальним рівнем її доходів.
3. Які фактори зумовлюють нерівність доходів у ринковій економіці:
  - а) розбіжності в освіті;
  - б) уміння ризикувати;
  - в) розбіжності в здібностях;
  - г) економічна нерівність;

д) усі відповіді правильні.

4. Традиційними заходами уряду для зниження рівня диференціації доходів є:

- а) виділення коштів для перепідготовки кадрів;
- б) виділення коштів для створення нових робочих місць;
- в) уведення прогресивного оподаткування;
- г) проведення індексації доходів.

5. Бюджет родини формується за рахунок:

- а) заробітної плати членів родини;
- б) заробітної плати і доходів з присадибної ділянки;
- в) особистих доходів членів родини;
- г) реальних доходів членів родини.

6. Яке з положень найповніше виражає суть заробітної плати з погляду теорії трудової вартості?

- а) заробітна плата є ціною праці;
- б) заробітна плата – це грошова форма вартості й ціни товару робоча сила;
- в) заробітна плата є платою за відпрацьований робочий час.

7. У чому полягає зміст реальної заробітної плати?

- а) реальна заробітна плата – це грошова сума, одержана робітником за виконану роботу;
- б) реальна заробітна плата – це грошова заробітна плата, з якої вираховано податки;
- в) реальна заробітна плата – це кількість матеріальних благ і послуг, які працівник може за неї придбати.

8. Який чинник зумовлює зростання реальної заробітної плати?

- а) зростання інфляції;
- б) зниження цін на товари і послуги;
- в) запровадження платного навчання, медичного обслуговування.

9. Назвіть чинник, який найбільшою мірою вплинув на зниження реальної заробітної плати в Україні у першій половині 90-х рр. ХХ ст.:

- а) приватизація державної власності;
- б) зростання цін на товари і послуги;
- в) повільне підвищення заробітної плати.

10. Яка форма власності і форма підприємства створюють найкращі умови для соціально-економічного поєднання особистих і речових факторів виробництва?

- а) державна власність і державні підприємства;
- б) приватна власність і приватні підприємства з найманою робочою силою;
- в) трудова колективна власність і колективні підприємства;
- г) акціонерна власність і акціонерні підприємства.

11. Зазначте найхарактерніші риси ринку робочої сили в Україні у першій половині 90-х рр. XX ст.:

- а) перевищення попиту на робочу сили;
- б) поява масового безробіття;
- в) підвищення ціни робочої сили.

12. Що найбільше сприяло зниженню питомої ваги заробітної плати в структурі сукупних грошових доходів сім'ї в Україні у першій половині 90-х рр. XX ст.?

- а) зниження професійно-кваліфікаційного рівня робітників;
- б) зростання кількості безробітних;
- в) зменшення реальної заробітної плати;
- г) зростання інших доходів сім'ї.

13. Чим зумовлено значне зростання номінальної заробітної плати в Україні у першій половині 90-х років XX ст.?

- а) зростанням продуктивності праці;
- б) інфляцією;
- в) підвищенням вартості робочої сили.

14. Заробітна плата має форми:

- а) номінальна і реальна;
- б) основна і додаткова;
- в) погодинна і відрядна;
- г) відповіді немає.

15. Фактично відпрацьований робочий час і кваліфікація працівника – критерії зарплати:

- а) відрядної;
- б) номінальної;
- в) реальної;
- г) погодинної.

16. Критерії відрядної (поштучної) заробітної плати:

- а) кількість виготовленої продукції і розцінки за її одиницю;
- б) кількість і якість створеної продукції;
- в) відпрацьований час і кваліфікація працівника;
- г) раціональне використання робочого часу.

17. У розвинутих країнах спостерігається тенденція до зниження питомої ваги відрядної форми оплати праці, яка негативно впливає на:

- а) обсяг виробленої продукції;
- б) професійне зростання працівника;
- в) якість товарної продукції;
- г) правильної відповіді немає.

18. Однією із поширених західних систем колективної оплати праці є «система участі у прибутках», що передбачає:

- а) отримання дивідендів на цінні папери;

- б) одержання виплат із преміального фонду, який формується за рахунок заздалегідь встановленої частки прибутку підприємства;
- в) перерозподіл підприємницького доходу;
- г) правильної відповіді немає.

19. Номінальна заробітна плата – це:

- а) сума грошей, яку отримує власник робочої сили за певний проміжок часу (годину, день, тиждень, місяць);
- б) грошовий еквівалент маси товарів і послуг, які можна придбати за отриману зарплату;
- в) мінімальна вартість товару робоча сила в умовах ринку;
- г) грошовий еквівалент, що забезпечує задоволення потреб на рівні простого відтворення робочої сили.

20. У чому суть поняття «зайнятість»?

- а) праця в особистому підсобному та домашньому господарстві;
- б) участь працездатного населення у створенні матеріальних благ;
- в) участь працездатного населення у створенні матеріальних і духовних благ, в інших видах суспільно корисної праці, яка дає дохід;
- г) праця людей взагалі.

21. Повна зайнятість забезпечується в умовах:

- а) раціонального розподілу робочої сили;
- б) використання робочої сили за професією;
- в) відсутності безробіття;
- г) відсутності циклічного безробіття.

22. Якщо людина звільнилася з роботи за власним бажанням, то виникає безробіття:

- а) структурне;
- б) фрикційне;
- в) циклічне;
- г) природне.

23. Якщо працівник втратив роботу у зв'язку зі скороченням обсягу виробництва, то виникає безробіття:

- а) природне;
- б) циклічне;
- в) структурне;
- г) фрикційне.

24. Формою вияву яких процесів є зайнятість до 70 % працездатного населення в розвинутих країнах світу у сфері нематеріального виробництва?

- а) нераціонального використання робочої сили;
- б) низького рівня розвитку МТБ;
- в) високої продуктивності праці та ефективного виробництва.

25. У чому полягає негативний вплив безробіття на соціально-економічний стан в суспільстві?

а) безробіття – це резерв робочої сили, що використовується для розвитку виробництва;

б) безробіття призводить до соціальної нестабільності в країні;

в) наявність на ринку праці безробітних дисциплінує робітників, підвищує ефективність праці.

26. Які з названих чинників використовує сучасна держава у розвинутих країнах для скорочення безробіття?

а) забороняє звільняти робітників з приватних, акціонерних підприємств;

б) збільшує призов молоді в армію;

в) сприяє розвитку малого бізнесу.

27. Що є кінцевим (основним) джерелом формування всіх видів фондів соціальних виплат населенню?

а) прибуток підприємців, роботодавців;

б) кошти бюджету місцевих органів влади;

в) праця найманих робітників і службовців;

г) кошти національного та комерційних банків.

28. Економічними доходами вважаються такі, які отримують на основі права власності на:

а) результати господарської діяльності домогосподарств;

б) ринкові переваги і можливості усіх господарюючих суб'єктів;

в) робочу силу, засоби виробництва, землю, грошовий капітал та інтелект;

г) природні ресурси суспільного виробництва.

29. До первинних форм розподілу доходів населення відносяться:

а) пенсії, стипендії, пільги і субсидії;

б) допомоги по безробіттю, страхові платежі;

в) дарування, спадщина, знахідки, оплачування відпустки;

г) прибуток, рента, відсоток і зарплата.

30. Головною формою доходів населення вважається:

а) заробітна плата;

б) доходи від власності;

в) трансферти;

г) відповіді немає.

31. Значна нерівномірність у розподілі доходів між окремими сім'ями спричиняє:

а) соціальну напруженість у суспільстві;

б) зубожіння більшості населення країни;

в) безконтрольний розподіл доходів, посилення їх нетрудових джерел, послаблення мотивації праці;

г) усі відповіді правильні.

32. Розмір реальних доходів залежить від:

а) рівня заробітної плати;

- б) величини трансфертів;
- в) податкової політики;
- г) інфляції;
- д) всі відповіді правильні.

33. До показників якості життя можливо віднести:

- а) стан екології;
- б) рівень доходів;
- в) умови праці;
- г) здоров'я;
- д) правильні відповіді а), в) і г);
- е) всі відповіді правильні.

ТЕМА № 7. Національна економіка. Економічна діяльність держави

Питання для самостійного опрацювання

1. Система саморегулювання економіки. Необхідність і методи державного регулювання ринкової економіки. Форми та методи державного регулювання.

2. Сучасна банківська система та її рівні. Функції Національного банку України. Функції комерційних банків. Операції банків. Прибуток банку. Суть кредиту. Види кредиту. Принципи кредитування. Види відсоткових ставок. Номінальні і реальні відсоткові ставки. Вплив кредиту на економічні процеси.

3. Фінансова система: зміст, структура та функції фінансів. Бюджетна система. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг.

4. Податкова система та податкова політика. Суть податків. Види податків. Принципи оподаткування.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 7.1. Обрахувати такі показники: а) ВВП; б) ЧНП; в) НД

Показники національних розрахунків:	млрд. грн
Заробітна плата найманих працівників	194,2
Експорт товарів і послуг	13,4
Амортизація	11,8
Державні закупки товарів і послуг	59,4
Непрямі податки	12,2
Чисті приватні інвестиції	52,1
Трансфертні платежі	19,9
Імпорт товарів і послуг	16,5
Індивідуальні податки	40,5
Особисті споживчі витрати	219,1

Розв'язання

Згідно з методом кінцевого використання (за витратами) ВВП обчислюється як сума окремих елементів сукупних витрат, здійснених всередині країни і пов'язаних зі створенням кінцевого продукту та послуг. Для цього використовують таку формулу:

$$ВВП = СВ + ВІ + ДЗ + ЧЕ, \quad (7.1)$$

де $СВ$ – споживчі витрати домашніх господарств, тобто населення;

$ВІ$ – валові внутрішні інвестиції приватного сектора економіки;

$ДЗ$ – державні витрати;

$ЧЕ$ – чистий експорт, тобто різниця між експортом і імпортом товарів та послуг ($ЧЕ = E - Ім$).

Валові інвестиції ($ВІ$) складаються із двох елементів:

$$ВІ = ЧІ + А, \quad (7.2)$$

де $ЧІ$ – чисті інвестиції;

A – амортизація.

Таким чином, величина ВВП буде дорівнювати:

$$ВВП = 219,1 + (52,1 + 11,8) + 59,4 + (13,4 - 16,5) = 339,3 \text{ (млрд. грн).}$$

Обсяг ЧНП можна визначити як різницю між ВВП та амортизаційними відрахуваннями:

$$\begin{aligned} ЧНП &= ВВП - A, \\ ЧНП &= 339,3 - 11,8 = 327,5 \text{ (млрд. грн).} \end{aligned} \quad (7.3)$$

Національний дохід $НД$ можна визначити як різницю між ЧНП та величиною непрямих податків ($П_n$):

$$НД = ЧНП - П_n = 327,5 - 12,2 = 315,3 \text{ (млрд. грн).}$$

Приклад 7.2. У базовому році ВВП_р дорівнював 500 млн. грн, в аналізованому році дефлятор ВВП становив 120 %, а приріст реального ВВП – 5 %. Чому дорівнює номінальний ВВП в аналізованому році?

Розв'язання

Номінальний ВВП визначається за формулою:

$$ВВП_n = \frac{ВВП_r \cdot I_c}{100}, \quad (7.4)$$

де $ВВП_r$ – реальний ВВП в аналізованому році;

I_c – індекс цін (дефлятор ВВП), %.

Реальний ВВП в аналізованому році можна визначити як добуток реального ВВП за базовий рік на величину його зростання:

$$ВВП_r = 500 \cdot (1 + 0,05) = 525 \text{ (млн. грн).}$$

Таким чином, номінальний ВВП в аналізованому році становитиме:

$$ВВП_n = \frac{525 \cdot 120}{100} = 630 \text{ (млн. грн).}$$

Приклад 7.3. Номінальний ВВП України в 1996 р. становив 83 млрд. грн., індекс цін – 140. Чому буде дорівнювати реальний ВВП?

Розв'язання

Реальний ВВП можна визначити діленням номінального ВВП на індекс цін і множенням одержаного результату на 100:

$$ВВП_p = \frac{ВВП_n}{I_c} \cdot 100, \quad (7.5)$$

де $ВВП_n$ – номінальний ВВП;

I_c – індекс цін.

$$ВВП_p = \frac{83}{140} \cdot 100 = 59,3 \text{ (млрд. грн).}$$

Приклад 7.4. У змішаній рівноважній економіці закритого типу маємо умови: $Y = 1000$ тис. грн, $C = 50$ тис. грн, $c = 0,7$, $T = 100$. Обчислити приватні заощадження. (C – автономне споживання).

Розв'язання

Приватні заощадження можна визначити за формулою:

$$S_p = (1 - c) \cdot (Y - T) - C, \quad (7.6)$$

де c – гранична схильність до споживання;

Y – доходи;

C – автономне споживання;

T – податки.

$$S_p = (1 - 0,7) \cdot (1000 - 100) - 50 = 220 \text{ (тис. грн.)}$$

Приклад 7.5. У змішаній рівноважній економіці закритого типу маємо умови: приватні заощадження – 1000 тис. грн, чисті податки – 200 тис. грн, державне споживання – 210 тис. грн. Обчислити національні заощадження.

Розв'язання

Національні заощадження дорівнюють сумі приватних заощаджень та чистих податків мінус державне споживання:

$$S = S_{np} + ЧП - G, \quad (7.7)$$

де S_{np} – приватні заощадження;

ЧП – чисті податки;

G – державне споживання.

$$S = 1000 + 200 - 210 = 990 \text{ (тис. грн.)}$$

Приклад 7.6. Розрахувати валовий національний наявний дохід країни за таких умов, млн. грн: ВВП – 1000, поточні трансферти від інших країн – 20, поточні трансферти іншим країнам – 10, чисті первинні доходи зовнішні – (-8).

Розв'язання

Валовий національний наявний дохід визначається за формулою:

$$ВНД_n = ВНД + ЧПТ_з, \quad (7.8)$$

де $ВНД$ – валовий національний дохід;

$ЧПТ_з$ – чисті поточні зовнішні трансферти, тобто різниця між поточними трансфертами, отриманими з-за кордону і переданими за кордон.

$$ЧПТ_з = 20 - 10 = 10 \text{ (млн. грн.)}$$

Валовий національний дохід країни дорівнює сумі ВВП та чистих зовнішніх первинних доходів:

$$ВНД = ВВП + ЧПД_з, \quad (7.9)$$

де $ВВП$ – валовий внутрішній продукт;

$ЧПД_з$ – чисті зовнішні первинні доходи.

Валовий національний дохід країни буде дорівнювати:

$$ВНД = 1000 + (-8) = 992 \text{ (млн. грн.)}$$

Валовий національний наявний дохід буде дорівнювати:

$$ВНД_n = 992 + 10 = 1002 \text{ (млн. грн.)}$$

Завдання для самостійного виконання

Завдання 7.1. Обрахувати такі показники: а) ВВП; б) ЧНП; в) НД

Показники національних розрахунків:	млрд. грн
Заробітна плата найманих працівників	200
Експорт товарів і послуг	15
Амортизація	17
Державні закупки товарів і послуг	75
Непрямі податки	36
Чисті приватні інвестиції	47
Трансфертні платежі	16
Імпорт товарів і послуг	60
Індивідуальні податки	40
Особисті споживчі витрати	250

Завдання 7.2. У базовому році ВВП дорівнював 700 млн. грн, в аналізованому році дефлятор ВВП становив 115, а приріст реального ВВП – 2 %. Чому дорівнює номінальний ВВП в аналізованому році?

Завдання 7.3. Номінальний ВВП України в 2017 р. становив 2982,92 млрд. грн, індекс цін – 102,5. Чому буде дорівнювати реальний ВВП?

Завдання 7.4. У змішаній рівноважній економіці закритого типу маємо умови: $Y = 1200$ млн. грн, $C = 750$ млн. грн, $c = 0,7$, $T = 150$ млн. грн. Обчислити приватні заощадження. (C – автономне споживання).

Завдання 7.5. У змішаній рівноважній економіці закритого типу маємо умови: приватні заощадження – 180000 грн, чисті податки – 36000 грн, державне споживання – 205000 грн. Обчислити національні заощадження.

Завдання 7.6. Розрахувати валовий національний наявний дохід країни за таких умов: ВВП – 2500 млн. грн, поточні трансферти від інших країн – 320 млн. грн, поточні трансферти іншим країнам – 180 млн. грн, чисті первинні доходи зовнішні – (-15) млн. грн.

Тести

1. Структура економічної системи – це:

- а) сукупність елементів;
- б) рівні елементів;
- в) стадії розвитку системи;
- г) зв'язки між елементами системи;
- д) усі відповіді правильні;
- е) усі відповіді правильні.

2. Економічна система є об'єктом вивчення:

- а) мікроекономіки;
- б) макроекономіки;
- в) світової економіки;
- г) усі попередні відповіді правильні;

- д) усі відповіді правильні.
3. Економічна система суспільства вивчається в:
- а) мікроекономіці;
  - б) макроекономіці.
4. Елементами економічної системи суспільства є:
- а) підприємства, галузі, групи галузей, сфери виробництва;
  - б) виробництво благ і виробництво послуг;
  - в) матеріальне і нематеріальне виробництво;
  - г) продуктивні сили і виробничі відносини;
  - д) національна економіка, система економічних відносин і організацій.
5. Національна економіка – це:
- а) саморегульовальна система різних видів діяльності;
  - б) історично сформована система суспільного відтворення;
  - в) взаємопов'язана система галузей, видів виробництв і територіальних комплексів;
  - г) правильної відповіді немає;
  - д) всі відповіді правильні.
6. Для будь-якого типу економічної системи основні цілі національної економіки:
- а) однакові;
  - б) специфічні;
  - в) залежать від низки факторів.
7. Відтворювальна структура національної економіки передбачає її поділ на:
- а) галузі;
  - б) групи економічних суб'єктів;
  - в) сфери суспільного відтворення, підрозділи суспільного відтворення;
  - г) підприємства різних форм власності.
8. Відповідно до соціальної структури національної економіки виокремлюють:
- а) державний, приватний, колективний сектори;
  - б) промисловість та сільське господарство;
  - в) фірми, домогосподарства, держава.
9. На підставі зовнішньоторговельної структури можливо судити про:
- а) конкурентоспроможність країни;
  - б) можливості країни оплатити борги;
  - в) майбутній розвиток економіки;
  - г) всі відповіді правильні;
  - д) правильної відповіді немає.
10. Національне багатство – це:
- а) природні ресурси та культурні цінності;
  - б) природні ресурси і людські ресурси;

- в) засоби виробництва, накопичене майно, природні ресурси, матеріальні та культурні цінності;
- г) створені й накопичені культурні цінності.

11. Основним показником оцінення обсягу національного виробництва у країнах з централізованою економікою був:

- а) сукупний суспільний продукт;
- б) чистий національний продукт;
- в) валовий національний продукт.

12. За основу визначення ВВП покладено:

- а) територіальну ознаку;
- б) національну ознаку;
- в) правильної відповіді немає.

13. За основу визначення ВВП покладено:

- а) територіальну ознаку;
- б) національну ознаку;
- в) обидві відповіді правильні.

14. Яке означення найповніше розкриває зміст категорії «валовий національний продукт» (ВВП)?

- а) ВВП – це вся створена в країні протягом року продукція;
- б) ВВП – це новостворена у сфері матеріального виробництва вартість, а також вартість послуг, наданих невиробничою сферою, та вартість амортизації основних фондів;
- в) ВВП – це сукупність створених протягом року засобів виробництва.

15. Номінальний ВВП визначається за цінами:

- а) попереднього року;
- б) поточного року;
- в) наступного року;
- г) базового року.

16. Дефлятор ВВП дорівнює відношенню:

- а) реального ВВП до номінального ВВП;
- б) номінального ВВП до реального ВВП;
- в) номінального ВВП до НД;
- г) номінального ВВП поточного року до реального ВВП базового року.

17. У чому полягає зміст категорії «національний дохід»?

- а) національний дохід виражає відносини між власниками засобів виробництва і державою з приводу розподілу між ними додаткового продукту;
- б) національний дохід виражає відносини між найманими працівниками, підприємцями, дрібними виробниками, іншими верствами населення, між ними і державою з приводу виробництва, розподілу, привласнення й використання необхідного і додаткового продукту;
- в) національний дохід виражає відносини між споживачами і виробниками товарів народного споживання.

18. Яке означення національного доходу неправильне?
- а) національний дохід – це сукупна вартість усіх матеріальних благ суспільства;
  - б) національний дохід – це чистий дохід суспільства;
  - в) національний дохід – це новостворена протягом року вартість.
19. Які види праці не створюють національного доходу:
- а) праця науковця в заводській лабораторії;
  - б) праця селянина-фермера;
  - в) праця юриста-адвоката;
  - г) праця служителя культу.
20. Які доходи громадян, одержані при розподілі національного доходу, є вторинними (похідними):
- а) заробітна плата водія вантажного автомобіля;
  - б) заробітна плата лікаря;
  - в) стипендія студента.
21. Зазначте види виробничої діяльності, що належать до тіньової економіки:
- а) виготовлення побутової техніки;
  - б) незаконне виготовлення грошей;
  - в) виготовлення алкогольних напоїв незареєстрованими виробниками;
  - г) вирощування овочів у підсобному господарстві.
22. На яку величину використаний національний дохід менший за обсяг виробленого НД?
- а) на величину втрат;
  - б) на величину нагромадження;
  - в) на величину страхового фонду.
23. Яким чином можна збільшити величину використовованого національного доходу за однакових розмірів його виробництва?
- а) за рахунок збільшення частки фонду споживання в національному доході;
  - б) за рахунок зменшення втрат на зберігання, транспортування, споживання товароматеріальних ресурсів;
  - в) за рахунок вигідних експортно-імпортних операцій.
24. Який з наведених показників більше за інші характеризує економічний потенціал країни?
- а) номінальний обсяг ВВП;
  - б) реальний обсяг ВВП;
  - в) номінальний обсяг ВВП на душу населення;
  - г) дохід сім'ї у розрахунку на кожного члена сім'ї.

ТЕМА № 8. Відтворення, економічне зростання та макроекономічна нестабільність

Питання для самостійного опрацювання

1. В чому полягає проблема пропорційності в системі суспільного відтворення?
2. В чому полягає проблема реалізації сукупного продукту? Назвіть умови реалізації сукупного суспільного продукту при розширеному відтворенні.
3. Теорії циклічних коливань.
4. Порівняйте матеріальну основу середніх та малих циклів і зробіть висновок щодо специфіки кожного із них.
5. Довгі хвилі в економіці: суть і структура. Значення теорії довгих хвиль для економічної практики.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 8.1. Темп приросту національного продукту становить 3%, а частка капіталу у національному продукті – 0,3. Нехай чисельність робочої сили зростає на 1%, а обсяг капіталу на 2%. Обчисліть залишок Солоу.

Розв'язання

Модель економічного зростання Роберта Солоу має такий вигляд:

$$\frac{\Delta y}{y} = (1-a) \cdot \frac{\Delta N}{N} + a \cdot \frac{\Delta K}{K} + \frac{\Delta A}{A}, \quad (8.1)$$

де N – чисельність робочої сили;

K – капітал;

y – національний продукт;

a – частка капіталу в доході.

Останній член рівняння – залишок Солоу, він відбиває внесок НТП.

Залишок Солоу можна визначити як різницю між приростом випуску і сумою приросту за рахунок праці і капіталу:

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\Delta y}{y} - a \cdot \frac{\Delta K}{K} - (1-a) \cdot \frac{\Delta N}{N}. \quad (8.2)$$

Підставляємо дані з умови:

$$\frac{\Delta A}{A} = 3 - 0,3 \cdot 2 - (1 - 0,3) \cdot 1 = 1,7\%.$$

Відповідь: залишок Солоу дорівнює 1,7 %.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 8.1. Темп приросту національного продукту становить 5 %, а частка капіталу у національному продукті – 0,4. Нехай чисельність робочої сили зростає на 3 %, а обсяг капіталу на 4 %. Обчисліть залишок Солоу.

Завдання 8.2. Покажіть динаміку основних економічних показників у різних фазах ділового циклу (використовуйте позначки ↑, ↓, =).

Показники	Нижня точка спаду	Пожвавлення	Пік ділової активності	Спад
Інфляція				
Безробіття				
Торгівельний баланс				
Економічне зростання				
Інвестиції				
Норма відсотка				

Завдання 8.3. В Україні спостерігається стійке зниження кількості населення. Вважається, що демографічний процес за своєю природою не є об'єктом прямого регулювання. Проте цей процес має негативні економічні наслідки для країни. У чому їх сутність? Як можна цих наслідків уникнути?

Завдання 8.4. Якщо номінальний ВВП збільшиться у два з половиною рази, а дефлятор залишиться без змін, як це позначиться на обсязі реального ВВП. Поясніть свою відповідь.

Тести

- Процес відтворення на підприємстві називається:
  - індивідуальним;
  - колективним;
  - груповим;
  - суспільним.
- Матеріальну основу індивідуального відтворення становлять:
  - продуктивні сили суспільства;
  - фонди (капітал) підприємства;
  - технології, інновації, інформація;
  - вироблена продукція та послуги.
- Економічне зростання відносно економічного розвитку є:
  - визначальним фактором;
  - складовою;
  - показником кількісних змін в економіці;
  - показником якісних змін в економіці.
- Економічне зростання являє собою:
  - процес кількісного збільшення та якісного вдосконалення результатів і чинників виробництва на макrorівні;
  - перехід країни від одного стану економіки до іншого, більш досконалого;
  - розширення виробництва на основі якісного поліпшення всіх його чинників;

- г) розширене відтворення суспільного виробництва.
5. Економічне зростання вимірюється:
- а) приростом реального ВВП;
  - б) приростом грошової маси;
  - в) зниженням загального рівня цін;
  - г) зниженням рівня безробіття.
6. Економічне зростання виявляється у:
- а) вартості ВВП;
  - б) абсолютному прирості ВВП;
  - в) темпах приросту реального ВВП.
7. При визначенні темпів економічного зростання використовується:
- а) реальний ВВП;
  - б) номінальний ВВП;
  - в) реальний або номінальний ВВП.
8. Економічне зростання може бути проілюстровано:
- а) зміщенням вліво кривої виробничих можливостей;
  - б) зміщенням вправо кривої виробничих можливостей;
  - в) зміщенням точки вповодж кривої виробничих можливостей;
  - г) зміщенням від однієї точки, розташованої на кривій виробничих можливостей, до другої точки, яка лежить за межами цієї кривої.
9. Найбільш суттєвим фактором економічного зростання у розвинутих країнах світу сьогодні є:
- а) збільшення обсягу основного капіталу (основних фондів);
  - б) збільшення чисельності зайнятих;
  - в) технологічні зміни у виробництві;
  - г) збільшення експорту.
10. При екстенсивному типі економічного зростання обсяг виробництва зростає за рахунок:
- а) залучення ресурсів;
  - б) зростання продуктивності праці;
  - в) підвищення ефективності виробництва.
  - г) збільшення експорту.
11. Інтенсивний тип економічного зростання – це:
- а) кількісне збільшення функціонуючих чинників виробництва;
  - б) розширення виробництва на основі якісного поліпшення всіх його чинників та їх раціонального використання;
  - в) розширення виробництва за рахунок якісного поліпшення всіх його чинників та їх кількісного зростання;
  - г) зростання суспільного продукту прискореними темпами.
12. Що є основним джерелом нагромадження?
- а) особисті доходи населення;
  - б) фонд заміщення;

- в) додатковий продукт;
- г) сукупний суспільний продукт.

13. Економічне зростання в Україні відбувається за типом:

- а) екстенсивним;
- б) регресивним;
- в) інтенсивним;
- г) переважно екстенсивним;
- д) переважно інтенсивним.

14. Які з наведених методів держава не використовує для регулювання економічних процесів:

- а) економічні;
- б) адміністративні;
- в) психологічні;
- г) нормативно-правові.

15. Що не є об'єктом безпосереднього державного регулювання:

- а) виробничі технології;
- б) упорядкування дій суб'єктів господарської діяльності;
- в) захист державних та суспільних інтересів;
- г) дотримання в суспільстві економічного законодавства?

16. Цей вид регулювання передбачає використання заходів заборони та примусу :

- а) економічне регулювання;
- б) соціальне регулювання;
- в) адміністративне регулювання;
- г) правове регулювання.

17. В чому полягає роль держави в системі регулювання суспільного відтворення?

- а) в стимулюванні виробничих відносин;
- б) в гальмуванні процесів відтворення;
- в) в примушенні суспільства жити за правилами, які суперечать суб'єктивним економічним законам.

18. Фінансовий план уряду називається :

- а) витратами держави;
- б) планом оподаткування;
- в) державним плануванням економіки;
- г) державним бюджетом.

19. Дія якого з чинників не викликає циклічності?

- а) природні (астрофізичні, біологічні);
- б) техногенні (технологічні уклади, чинники технічного оновлення);
- в) економічні (надвиробництво, інфляція);
- г) немає правильної відповіді.

20. Незначне підвищення цін, скорочення масштабів безробіття, зростання попиту на грошовий капітал – це фаза:

- а) пожвавлення;
- б) кризи;
- в) підйому;
- г) скорочення.

21. Проциклічні показники – це ті, що:

- а) зростають під час підйому і спадають під час спаду;
- б) спадають під час підйому та зростають під час спаду;
- в) не пов'язані безпосередньо з економічним циклом;
- г) зростають під час підйому і потім фіксуються.

22. Економічне зростання розглядається як позитивне, так і як негативне явище. Одним з позитивних наслідків економічного зростання є:

- а) зникнення старих професій, поява нових (невпевненість у майбутньому);
- б) підвищення рівня життя;
- в) забруднення навколишнього середовища;
- г) втрата людиною радості творчості через поглиблення поділу праці.

23. Фаза в економічному циклі, що характеризується пожвавленням виробництва та зростанням рівня цін, називається:

- а) спад;
- б) підйом;
- в) скорочення;
- г) немає правильної відповіді.

24. У чому основна причина виникнення «довгих хвиль»?

- а) коливання світових запасів золота;
- б) епідемії та війни;
- в) оновлення елементів промислової інфраструктури з тривалим періодом користування;
- г) оновлення основних запасів виробництва.

ТЕМА № 9. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Питання для самостійного опрацювання

1. Стратегія сучасного економічного розвитку. Україна і світова економіка.
2. Міжнародний рух капіталів і закономірності його розвитку. Міжнародні валютні відносини.
3. Міжнародна економічна інтеграція. Міжнародні економічні організації: МВФ, МБРР, ЄС та їх роль у розвитку світової економіки.
4. Основні форми міжнародного співробітництва України.
5. Проблема негативних ефектів глобалізації. Глобальна екологічна проблема.

Типові задачі з розв'язанням

Приклад 9.1. Економіку країни характеризують такі параметри (млн. грн):

експорт товарів – 850;

імпорт товарів – 820;

резиденти країни отримують доходи від іноземних інвестицій у формі виплати процентів із-за кордону – 320;

видатки резидентів країни на туризм – 350;

доходи цієї країни від туризму – 280;

країна виплачує зарубіжним інвесторам дохід у сумі – 200;

перекази капіталу, отримані резидентами країни – 180;

перекази капіталу резидентами країни нерезидентам – 230;

прямі інвестиції нерезидентів в економіку країни – 200;

прямі інвестиції резидентів країни за кордоном – 220.

Необхідно: 1) визначити сальдо поточного рахунку капіталів і фінансів без статті «Резервні активи» і сальдо підсумкового балансу країни; 2) визначити зміни величини офіційних золотовалютних резервів країни.

Розв'язання

Сальдо поточного рахунку:

$$C_{ПР} = (850 + 320 + 280) - (820 + 350 + 200) = + 80 \text{ (млн. грн).}$$

Сальдо рахунку капіталу і фінансів:

$$C_{РКФ} = (180 + 200) - (230 + 220) = -70 \text{ (млн. грн).}$$

Сальдо підсумкового платіжного балансу:

$$C_B = +80 + (-70) = +10 \text{ (млн. грн).}$$

Оскільки підсумковий платіжний баланс активний, то офіційні золотовалютні резерви країни збільшаться на 10. У статті «Резервні активи» буде зроблено запис на цю суму зі знаком мінус (-10). Це дебетова операція.

Приклад 9.2 Припустимо, що Україна і Польща виробляють лише два товари – цукор і борошно. Обсяг продукції на одиницю ресурсів становить:

Країна	Цукор	Борошно
Україна	75	100
Польща	50	50

Визначте: Чи має Україна абсолютну перевагу у виробництві борошна? А цукру?

Чи має Україна порівняльну перевагу у виробництві борошна? А цукру?

У яких межах встановляться умови торгівлі у разі вільної торгівлі між Україною та Польщею?

Розв'язання

а) Україна має абсолютну перевагу і у виробництві борошна, і у виробництві цукру.

б) Україна має порівняльну перевагу лише у виробництві борошна. Польща має порівняльну перевагу у виробництві цукру.

в) за відсутності зовнішньої торгівлі мінове співвідношення між цукром і зерном становило би в Україні 1 од. борошна – 0,75 од. цукру.

г) за вільної торгівлі між Україною та Польщею світова ціна на борошно має встановитися у таких межах:

$$0,75 \text{ од. цукру} < 1 \text{ од. борошна} < 1 \text{ од. цукру.}$$

Приклад 9.3. Експорт – 120 млн. грн, імпорт – 135 млн. грн, чистий дохід від послуг – 2 млн. грн, чистий дохід від капіталу – 5 млн. грн, приплив капіталу – 30 млн. грн, відплив капіталу – 28 млн. грн. Чому дорівнює сальдо платіжного балансу?

Розв'язання

Сальдо платіжного балансу – це різниця між усіма валютними надходженнями в країну і всіма валютними виплатами, що здійснює країна.

Валютні надходження (млн. грн)		Валютні виплат (млн. грн)	
Експорт товарів	120	Імпорт товарів	135
Дохід від послуг	2	Відплив капіталу	28
Дохід від капіталу	5		
Приплив капіталу	30		
Разом:	157	Разом:	163
Сальдо:	+6		

Приклад 9.4. Розрахуйте сальдо статті ПУ за умов рівноважного платіжного балансу, якщо: БТП = -1200 млн. грн, Д = -50 млн. грн, ПТ = +20 млн. грн, сальдо РКО = +1130 млн. грн.

Розв'язання

Сальдо платіжного балансу визначається за формулою:

$$ПБ = РПО + РКО + ПУ. \quad (9.1)$$

Сальдо рахунку поточних операцій РПО дорівнює:

$$РПО = БТП + Д + ПТ = (-1200) + (-50) + 20 = -1230 \text{ (млн. грн).}$$

Сальдо платіжного балансу має дорівнювати нулю, отже сальдо статті ПУ буде дорівнювати:

$$ПУ = ПБ - (РПО + РКО) = 0 - (-1230 + 1130) = 100 \text{ (млн. грн).}$$

Завдання для самостійного виконання

Завдання 9.1. За наведеними даними необхідно: 1) визначити сальдо поточного рахунку капіталів і фінансів без статті «Резервні активи» і сальдо підсумкового балансу країни; 2) визначити зміни величини офіційних золотовалютних резервів країни.

Економіку країни характеризують такі параметри (млн. грн.):

експорт товарів – 950;

імпорт товарів – 920;

резиденти країни отримують доходи від іноземних інвестицій у формі виплати процентів із-за кордону – 420;

видатки резидентів країни на туризм – 450;

доходи цієї країни від туризму – 480;

країна виплачує зарубіжним інвесторам дохід у сумі – 300;

перекази капіталу, отримані резидентами країни – 280;

перекази капіталу резидентами країни нерезидентам – 330;

прямі інвестиції нерезидентів в економіку країни – 300;

прямі інвестиції резидентів країни за кордоном – 320.

Завдання 9.2. Припустимо, що Україна і Польща виробляють лише два товари – цукор і борошно. Обсяг продукції на одиницю ресурсів становить:

Країна	Цукор	Борошно
Україна	75	100
Чехія	70	90

Визначте: Чи має Україна абсолютну перевагу у виробництві борошна? А цукру? Чи має Україна порівняльну перевагу у виробництві борошна? А цукру? У яких межах встановляться умови торгівлі у разі вільної торгівлі між Україною та Чехією?

Завдання 9.3. Експорт = 250 млн. грн, імпорт – 150 млн. грн, чистий дохід від послуг – 12 млн. грн, чистий дохід від капіталу – 15 млн. грн, приплив капіталу – 20 млн. грн, відплив капіталу – 18 млн. грн. Чому дорівнює сальдо платіжного балансу?

Завдання 9.4. Розрахуйте сальдо статті ПУ за умов рівноважного платіжного балансу, якщо БТП = -2000 млн. грн, Д = -100 млн. грн, ПТ = +30 млн. грн, сальдо РКО = + 2230 млн. грн.

Завдання 9.5. Поясніть, які країни отримують більше вигод від міжнародної торгівлі: великі чи малі? Ті, які щойно виходять на світовий ринок, чи ті, які вже торгують між собою давно?

Завдання 9.6. Обґрунтуйте, чи погоджуєтесь Ви з твердженням: «Розвиток вільної торгівлі завдає шкоди зайнятим у конкуруючих з імпортом галузях лише в короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді, коли ресурси вільно перетікають із галузі в галузь, від лібералізації зовнішньої торгівлі зрештою вмирають всі».

Тести

- Об'єктивні засади функціонування світового господарства:
  - різне географічне положення країн та особливості їх розвитку;
  - національні традиції і культура, звичаї, історична спадщина;
  - політичний устрій, державна політика, спосіб суспільного життя;
  - міжнародний поділ праці, світовий ринок, інтернаціоналізація суспільного виробництва.
- Інтернаціональна форма суспільного поділу праці, що базується на спеціалізації та кооперації країн у виробництві й обміні благ, називається:
  - міжнародною;
  - загальною;
  - частковою;
  - одиночною.
- Світовий ринок як передумова виникнення сучасного всесвітнього господарства являє собою:
  - місце, де відбувається купівля-продаж товарів різних країн;
  - механізм дії закону вартості у глобальному просторі;
  - розвинуту сферу товарного обміну, що ґрунтується на міжнародному поділі праці;
  - самостійне функціонування національних ринків окремих країн, які співробітничать між собою.
- Інтернаціоналізація економіки відбувається, насамперед, завдяки:
  - розвитку продуктивних сил, зокрема, підвищенню якості трудових ресурсів;
  - взаємопереплетінню і об'єднанню різних форм капіталу між країнами;
  - ліквідації світової системи колоніалізму;

г) розвитку світогосподарських зв'язків між країнами на основі відкритості національних економік.

5. Структуру світового господарства утворюють такі основні групи країн:

- а) розвинуті держави із соціальною ринковою економікою;
- б) країни, що розвиваються в напрямі ринкового господарства;
- в) країни з перехідною економікою;
- г) усі відповіді правильні.

6. Існують дві протилежні доктрини у галузі міжнародного обміну:

- а) імпорт і експорт товарів та послуг;
- б) фритредерство і протекціонізм;
- в) торговельний і платіжний баланси країн;
- г) усі відповіді правильні.

7. Забезпечення певних гарантій щодо належної економічної безпеки країни дає політика:

- а) реекспорту та реімпорту;
- б) позбавлення можливості споживати ті блага, які не виробляє своє господарство;
- в) захисту інтересів національного виробника (протекціонізм);
- г) свобода торгівлі (фритредерство).

8. До характерних нині тенденцій розвитку світового господарства можна віднести:

- а) розширення сфери дії принципів ринкової економіки;
- б) долучення до світогосподарського процесу абсолютної більшості країн планети;
- в) посилення координації господарської діяльності та співробітництва між державами;
- г) усі відповіді правильні.

9. Практично будь-яка національна економіка є:

- а) частиною світової економіки, а тому залежить від неї;
- б) абсолютно відкритою економічною системою і тому цілком залежить від світової економіки;
- в) частиною світової економіки і прагне істотно скоротити свою залежність від неї;
- г) частиною світової економіки і прагне до поширення протекціоністських заходів;
- д) правильно вказано у п. а), в).

10. За рахунок міжнародних економічних зв'язків неможливо:

- а) подолати вузькість національного ринку;
- б) уникнути обмеженості національної ресурсної бази;
- в) налагодити спеціалізацію виробництва, зробивши його ефективнішим;
- г) підвищувати якісний рівень вироблених товарів;

д) проводити ефективну антициклічну політику;

е) правильна відповідь не названа.

11. Міжнародний поділ праці – це:

а) система торговельних зв'язків, які склалися в певних часових і територіальних рамках;

б) спеціалізація окремих країн у межах світового господарства на виробництві певних видів продукції з метою їх реалізації на національному ринку;

в) система різноманітних форм міжнародного економічного співробітництва, яка передбачає відкритість економіки і вільне переміщення трудових ресурсів;

г) зосередження окремих стадій єдиного виробничого процесу у різних, найпридатніших для цього країнах;

д) правильна відповідь не названа.

12. Що не можна віднести до факторів спеціалізації окремих країн у межах світової економіки?

а) географічне місцезнаходження;

б) природно-кліматичні умови;

в) ресурсні можливості;

г) історичні традиції;

д) правильно вказано у п. а), б), в), г);

е) правильна відповідь не названа.

13. Від'ємне торговельне сальдо:

а) позитивна різниця між вартістю експорту та вартістю імпорту;

б) зростання частки сировинних товарів у експорті;

в) зниження експортного потенціалу країни;

г) протекціоністська політика держави, яка ускладнює розвиток зовнішньоторговельних операцій;

д) правильна відповідь не названа.

14. Антидемпінгова політика – це діяльність держави:

а) що перешкоджає реалізації товарів за цінами, нижчими їх собівартості або істотно нижчими за їх ринкову вартість;

б) пов'язана з наданням субсидій відповідним виробникам експортних товарів;

в) спрямована на активну підтримку експортного сектора економіки та обмеження імпортних операцій;

г) спрямована на обмеження іноземної конкуренції на світових ринках;

д) правильна відповідь не названа.

15. В умовах глобалізації провідне значення у світовій економіці набувають такі нові суб'єкти світогосподарських процесів:

а) міжнародні організації (ООН, МВФ, СБ, СОТ);

б) міжнародні інституціональні інвестори;

в) великі міста;

г) регіональні організації;

д) неурядові організації.

16. Зростання імпорту товарів і послуг країни:

а) сприяє укріпленню курсу національної валюти;

б) сприяє зниженню курсу національної валюти;

в) не впливає на курс національної валюти;

г) чинить незначний вплив на курс національної валюти.

17. Зростання експорту товарів і послуг країни:

а) сприяє укріпленню курсу національної валюти;

б) сприяє зниженню курсу національної валюти;

в) не впливає на курс національної валюти;

г) чинить незначний вплив на курс національної валюти.

18. Що таке світове господарство?

а) це процес взаємодії між незалежними країнами;

б) це сукупність національних господарств та економічних зв'язків між ними;

в) це сукупність економічних зв'язків між національними державами.

19. Тенденціями розвитку світового господарства є:

а) дезінтеграція суспільного розвитку;

б) інтернаціоналізація господарського життя;

в) глобалізація світогосподарських процесів.

20. Який вид світового ринку відноситься до традиційного:

а) товарів;

б) капіталу;

в) робочої сили;

г) інтелектуальної власності.

21. На яких рівнях здійснюється регулювання світового ринку?

а) на рівні підприємства (фірми);

б) на державному рівні;

в) на регіональному рівні;

г) на світовому (глобальному).

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

1. Основні етапи розвитку економічної теорії.
2. Предмет економічної теорії та його інтерпретація в різних школах.
3. Характеристика основних шкіл та течій економічної думки: меркантилізм, фізіократична школа, класична політична економія, критичний напрям політичної економії, марксистська економічна теорія, маржиналізм, історична школа, теорія імперіалізму, кейнсіанство, неолібералізм, неоконсерватизм, інституціоналізм.
4. Місце економічних знань у житті людини.
5. Функції економічної теорії.
6. Методи пізнання та дослідження економічних явищ.
7. Роль економічної теорії у розвитку суспільства.
8. Економічні потреби суспільства. Ієрархія економічних потреб. Безмежність потреб.
9. Закон зростання потреб. Механізм дії закону зростання потреб.
10. Споживчі блага. Споживче благо як засіб задоволення потреб.
11. Економічні інтереси, їх взаємозв'язок з потребами, споживанням і виробництвом.
12. Форми організації суспільного виробництва. Закономірності розвитку та прогрес суспільного виробництва.
13. Виробництво як суспільний процес (виробництво, розподіл, обмін та споживання).
14. Фактори виробництва (економічні ресурси) та їх види. Крива виробничих можливостей.
15. Структура і форми суспільного виробництва.
16. Умови та причини виникнення товарного виробництва. Характерні риси товарного виробництва.
17. Товар і його властивості.
18. Споживна вартість. Вартість. Мінова вартість. Корисність. Цінність. Рідкість. Величина вартості товару.
19. Продуктивність та інтенсивність праці та їх вплив на формування вартості.
20. Гроші як категорія товарного виробництва. Виникнення, суть та функції грошей. Еволюція грошових відносин.
21. Види грошей. Закон грошового обігу. Грошова система та її елементи.
22. Причини інфляції. Види та наслідки інфляції. Інфляція та забезпечення стабільності купівельної спроможності грошової одиниці.
23. Типи економічних систем та критерії їх класифікації. Командно-адміністративна система. Ринкова система.
24. Система економічних відносин. Організаційно-економічні та соціально-економічні відносини.

25. Відносини власності. Економічний зміст і право власності. Типи (види) власності.
26. Суть ринку й об'єктивні умови його функціонування.
27. Функції ринку. Класифікація ринків і їх загальні ознаки.
28. Об'єкти ринкових відносин і структура ринку.
29. Ринок споживчих товарів і послуг. Споживчий ринок та розвиток виробництва.
30. Ринки виробничих ресурсів: засобів виробництва, землі і робочої сили.
31. Попит та пропозиція товарів. Попит та його фактори. Закон попиту. Крива попиту. Залежність попиту від ціни.
32. Теорія раціональної поведінки споживача. Крива байдужості. Бюджетна лінія.
33. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Залежність пропозиції від цін.
34. Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага і механізм її досягнення.
35. Поняття еластичності. Цінова еластичність попиту. Перехресна еластичність попиту. Товари-субститути та товари-комплементи.
36. Цінова еластичність пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції.
37. Поняття інфраструктури ринку. Інфраструктура товарного ринку.
38. Суть, функції та місце сфери обігу в ринковій економіці. Товарна біржа. Інфраструктура фінансового ринку. Фондова біржа. Інвестиційні компанії. Довірчі товариства.
39. Інфраструктура ринку праці.
40. Конкуренція та її функції. Види економічної конкуренції. Методи конкуренції. Цінова та нецінова конкуренція.
41. Моделі ринку та їх характерні ознаки. Антимонопольне законодавство.
42. Підприємництво: суть, форми і роль у суспільстві.
43. Підприємство як основна форма господарювання. Види та організаційно-правові форми підприємств. Види діяльності підприємства. Господарські товариства та їх види.
44. Засади нормативно-правового регулювання підприємництва в Україні.
45. Ресурси підприємства. Капітал підприємства: суть, структура, оборот та кругообіг.
46. Суть витрат виробництва. Економічні витрати та їх специфіка. Види витрат: зовнішні і внутрішні; постійні і змінні; витрати в короткостроковому та довгостроковому періоді; граничні витрати; валові та сукупні витрати. Собівартість, її структура і значення.
47. Прибуток, його суть і структура. Функції прибутку. Норма прибутку і чинники, що її визначають. Види прибутку. Чистий прибуток і його джерела.

48. Ціна виробництва та її структура.
49. Показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають. Резерви зростання прибутку підприємства. Використання чистого прибутку підприємства.
50. Основні форми доходів власників економічних ресурсів.
51. Капітал і наймана праця.
52. Робоча сила, її вартість та споживча вартість.
53. Особливості заробітної плати як винагороди за труд. Фактори, які визначають заробітну плату. Номінальна і реальна заробітна плата.
54. Сучасні системи оплати праці. Регулювання заробітної плати.
55. Рента як доход від природних ресурсів.
56. Суть зайнятості та її форми. Ефективність зайнятості. Неповна зайнятість і безробіття.
57. Безробіття, його причини, типи та наслідки. Розрахунок рівня безробіття. Рівень життя і його показники.
58. Державне регулювання зайнятості. Сучасний стан соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи розвитку.
59. Національна економіка: суть, структура і особливості.
60. Система національних рахунків.
61. Валовий внутрішній продукт, його складові та різні способи обчислення. Номінальний та реальний ВВП.
62. Валовий національний продукт. Національний доход та національне багатство.
63. Економічна діяльність держави. Система саморегулювання економіки. Необхідність і методи державного регулювання ринкової економіки. Форми та методи державного регулювання.
64. Сучасна банківська система та її рівні. Функції Національного банку України. Функції комерційних банків. Операції банків. Прибуток банку.
65. Суть кредиту. Види кредиту. Принципи кредитування. Види відсоткових ставок. Номінальні і реальні відсоткові ставки. Вплив кредиту на економічні процеси.
66. Фінансова система: зміст, структура та функції фінансів. Бюджетна система. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг.
67. Податкова система та податкова політика. Суть податків. Види податків. Принципи оподаткування.
68. Відтворення та економічне зростання. Суть відтворення та його види.
69. Модель кругообігу ресурсів, продуктів та доходу.
70. Економічне зростання, його суть, типи, фактори і джерела. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання.
71. Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Циклічність розвитку економіки. Класифікація економічних циклів. Теорії циклічних коливань.

72. Суть і етапи розвитку світового господарства. Нерівномірність розвитку економіки окремих регіонів і країн світу.
73. Основні характеристики світової економіки і стратегія сучасного економічного розвитку. Україна і світова економіка.
74. Система міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля: форми, структура, напрями. Протекціонізм і вільна торгівля. Вільні економічні зони.
75. Міжнародний поділ праці. Міграція робочої сили.
76. Міжнародний рух капіталів і закономірності його розвитку. Міжнародні валютні відносини. Міжнародна економічна інтеграція.
77. Міжнародні економічні організації: МВФ, МБРР, ЄС та їх роль у розвитку світової економіки.
78. Основні форми міжнародного співробітництва України.
79. Глобалізація та соціально-економічні зміни. Причини виникнення глобалізації. Суть і класифікація глобальних проблем.
80. Проблема негативних ефектів глобалізації. Глобальна екологічна проблема.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

Основна

1. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії : навч. посіб. / М. О. Ажнюк, О. С. Передрій. – К. : Знання, 2008. – 368 с.
2. Білецька Л. В. Економічна теорія: Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навч. посіб. / Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. – [2-ге вид. переробл. та допов.]. – К. : Центр учб. літ-ри, 2009. – 688 с.
3. Бочан І. О. Основи економічної теорії: інституціональний підхід : навч. посіб. / Бочан І. О. – К. : Знання, 2012. – 211 с.
4. Економічна теорія : навч. посібник / [В. П. Решетило, Г. В. Стадник, Н. В. Можайкіна та ін.]; за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 290 с.
5. Економічна теорія: Політекономія : підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – [8-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2012. – 719 с.
6. Касьяненко Л. М. Економічна теорія : навч. посіб. / Касьяненко Л. М.. – К. : Цул, 2015. – 224 с.
7. Небава М. І. Економічна теорія (в питаннях і відповідях) : навчальний посібник / М. І. Небава, І. М. Небава. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 230 с.
8. Отрошко О. В. Основи економічної теорії : навч. посібник / Отрошко О. В. — [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ : Знання, 2013. – 334 с.
9. Сучасні економічні теорії : навч. посіб. для самостійної підготовки до курсового та комплексного державного екзамену з економічної теорії / [Н. П. Мацелюх, І.А. Максименко, М.М. Теліщук та ін.]. – [2-ге вид. перероб та доп.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 224 с.

Додаткова

10. Глобалізація світового господарства: геопросторовий вимір : монографія / [Любіцева О. О., Бабаріцька В. К., Яценко Б. П. та ін.]. – К. : Київ. ун-т, 2010. – 160 с.
11. Економічна теорія. Основи економічної теорії. Основи економіки: методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни / для студентів неекономічних спеціальностей / [уклад. Машика Ю. В., Палійчук Є. С., П'ясецька-Устич С. В. та ін.]. – Ужгород : Редакційно-видавничий відділ УжНУ, 2013. – 41 с.
12. Стадник Г. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник / Стадник Г. В., Решетило В. П., Штефан С. І.; Харк. нац. ун-т. міськ. госп-ва імені О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. – 230 с.
13. Козловський В. О. Основи підприємництва. Практикум. Част. 1. – Вінниця, 2014. – 351 с. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vak.vinnitsa.com>

14. Козловський В. О. Основи підприємництва. Практикум. Част. 2. – Вінниця, 2014. – 351 с. [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vak.vinnitsa.com>

15. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 1. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 47 с.

16. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 2. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 54 с.

17. Методичні вказівки та завдання до проведення самостійної роботи з дисципліни «Економіка і організація виробництва» для студентів всіх спеціальностей. Ч. 3. / Уклад. Л. Д. Глущенко, Т. М. Пілявоз, М. В. Бальзан, Т. К. Мещерякова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 51 с.

18. Методичні вказівки та завдання до проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Економіка підприємства» для студентів всіх спеціальностей / Уклад. М. В. Бальзан, Т. М. Пілявоз, Л. Д. Глущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 108 с.

19. Методичні вказівки до виконання курсової роботи «Організація і планування виробничої ділянки» з дисципліни «Організація і планування виробництва» для студентів спеціальності «Менеджмент організацій» / Уклад. В. В. Кавецький, В. О. Козловський., [3-тє вид., перероб. і доп.]. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 80 с.

20. Глущенко Л. Д. Практикум з дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» для студентів спеціальності 7.06030101 «Менеджмент організацій та адміністрування». Ч. 1 : практикум / Глущенко Л. Д., Пілявоз Т. М., Бальзан М. В. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 64 с.

21. Глущенко Л. Д. Практикум з дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» для студентів спеціальності 7.06030101 «Менеджмент організацій та адміністрування». Ч. 2 : практикум / Глущенко Л. Д., Пілявоз Т. М., Бальзан М. В. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 60 с.

Ресурси мережі Інтернет

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

3. Кодекс законів про працю України / Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців /Закон від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

5. Про оплату праці / Закон від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>

6. Офіційний сайт Верховної ради України // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

7. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України // Режим доступу: <http://msp.ark.gov.ua>.

8. Офіційний сайт Державної регуляторної служби України // Режим доступу: <http://dkrp.gov.ua>.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

11. Офіційний сайт Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>.

12. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.

Навчальне видання

**Методичні вказівки
до самостійної роботи студентів
з вивчення дисципліни
«Економічна теорія»
Частина 2**

Укладачі: *Лариса Дмитрівна Глущенко*
Тетяна Миколаївна Пілявоз

Рукопис оформила *Т. Пілявоз*

Редактор *Т. Старічек*

Оригінал-макет виготовив *О. Ткачук*

Підписано до друку 04.04.2019 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 3,3.
Наклад 40 (1-й запуск 1–21) пр. Зам. № 2019-052.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.

ВНТУ, ГНК, к. 114.

Хмельницьке шосе, 95,

м. Вінниця, 21021.

Тел. (0432) 65-18-06.

press.vntu.edu.ua;

E-mail: kivc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.